Hur påverkas byggarbetsmiljösamordningen av affärsform och av vilken organisation som utses till Bas-P/Bas-U?

Byggherren ska se till att den organisation och de resurser som krävs för arbetsmiljöarbetet i byggprojektet finns på plats från starten av planeringen och projekteringen fram till att byggnaden eller anläggningen är färdigställd. Byggarbetsmiljöorganisationens omfattning ska anpassas efter byggprojektets storlek, komplexitet och risknivå.

Byggherrens val av affärsform (såsom entreprenadform[1], upphandlingsform[2] och andra avtalsförhållanden) samt vilken organisation som utses till Bas-P och Bas-U kan påverka förutsättningarna för byggarbetsmiljösamordningen. Inför att byggherren organiserar arbetsmiljöarbetet och avgör vilken organisation som ska utses till Bas-P och Bas-U behöver därför möjliga konsekvenser tänkas igenom och hanteras för att ge så bra förutsättningar för byggarbetsmiljösamordningen som möjligt.

Denna bilaga till Håll Nollans *Arbetsmiljöguide för byggherrar* syftar till att ge ett stöd till arbetet ovan. Byggherrens ansvar i övrigt inklusive byggherrens arbete relaterat till byggarbetsmiljösamordningen beskrivs i arbetsmiljöguiden.

1. Förutsättningar för Bas-P i planerings- och projekteringsskedet

I de riktigt tidiga skedena utses i normalfallet byggherrens organisation till Bas-P oavsett vilken entreprenadform som tillämpas. Därefter kan byggherrens organisation, ett konsultföretag eller entreprenören utses till Bas-P, där valet kan påverkas av entreprenadformen, det vill säga om entreprenaden upphandlas som en utförandentreprenad AB04 eller totalentreprenad ABT06.

1.1. Tidiga skeden (oavsett entreprenadform)

Vilken organisation brukar utses till Bas-P?
För de riktigt tidiga skedena bör byggherren ha fastställda rutiner som ser till att den egna organisationen är utsedd som Bas-P fram till dess att en annan juridisk person och handläggare utses.

Viktigt att tänka på

- **Produktionserfarenhet i arbetet med arbetsmiljöaspekter i byggskedet:** Då byggherren inte alltid har så stor produktionserfarenhet är det är viktigt att lyfta och hantera frågan om hur produktionserfarenhet ska beaktas i Bas-P-arbetet. *Exempelvis skulle en konsult med lång produktionserfarenhet kunna tas in för att delta i utvalda möten, granska handlingar, bedöma rimlighet av tidplanen m.m.*
- **Dubbla roller inom byggherrens egen organisation:** Då byggherren har i uppdrag att kontrollera Bas-P:s förutsättningar och att Bas-P utför sina uppgifter enligt gällande krav är det lämpligt att personen som utses till handläggare Bas-P är en annan person än den som utses till byggherrens representant.

[1] Det finns två huvudtyper av entreprenadform; totalentreprenad (en entreprenör i förhållande till beställaren ansvarar för både projektering och utförande) och utförandeentreprenad (beställaren ansvarar för projekteringen och entreprenören ansvarar för utförandet).
[2] Det finns två grundläggande upphandlingsformer; delad entreprenad (beställaren har parallella avtal med flera entreprenörer och håller ofta själv i byggledningen) och generalentreprenad (en enda entreprenör upphandlas som sedan knyter underentreprenörer till sig).

1.2. Utförandeentreprenad AB04

Vilken organisation brukar utses till Bas-P?
Vid utförandeentreprenad ansvarar byggherren för projekteringen till och med bygghandlingar, som entreprenören ska bygga efter. Byggherren kan utse antingen sin egen organisation eller en annan juridisk organisation till Bas-P, exempelvis någon av projektörernas organisationer eller ett annat konsultföretag. En entreprenör utses sällan/aldrig till Bas-P i en utförandeentreprenad.

Viktigt att tänka på

- **Produktionserfarenhet i arbetet med arbetsmiljöaspekter i byggskedet:** Då byggherren eller konsultföretaget som utses till Bas-P inte alltid har så stor produktionserfarenhet är det viktigt att lyfta och hantera frågan om hur produktionserfarenhet ska beaktas i Bas-P-arbetet. *Exempelvis skulle en konsult med lång produktionserfarenhet kunna tas in för att delta i utvalda projekteringsmöten, granskning av handling m.m.*
- **Erfarenhet från brukare/driftspersonal i arbetet med arbetsmiljöaspekter i bruksskedet:** Det är inte alltid byggherrens projektledare har så stor erfarenhet av arbetsmiljö under bruksskedet varför det kan vara bra att involvera driftspersonal i Bas-P-arbetet.
- **Dubbla roller inom byggherrens egen organisation:** Då byggherren har i uppdrag att kontrollera Bas-P:s förutsättningar och att Bas-P utför sina uppgifter enligt gällande krav är det lämpligt att personen som utses till handläggare Bas-P är en annan person än den som utses till byggherrens representant.

1.3. Totalentreprenad ABT06

Vilken organisation brukar utses till Bas-P?
Vid totalentreprenad ansvarar byggherren för projekteringen fram till förfrågningsunderlaget för totalentreprenaden. Totalentreprenören ansvarar för projekteringen från projekterat förfrågningsunderlag till bygghandlingarna. Därför utses ofta totalentreprenören till Bas-P för denna projektering.

Viktigt att tänka på

- **Produktionserfarenhet i arbetet med arbetsmiljöaspekter i byggskedet:** Det är viktigt att byggherren ser till att personer med produktionskompetens involveras i projekteringen så att arbetsmiljörisker och arbetsmiljöaspekter i byggskedet identifieras och hanteras. Även när totalentreprenörens produktionsledning involveras i projekteringen bör frågan följas upp för att säkerställa att dessa aspekter faktiskt beaktas i Bas-P-arbetet.
- **Erfarenhet från brukare/driftspersonal i arbetet med arbetsmiljöaspekter i bruksskedet:** Det är inte alltid en entreprenör eller entreprenörens projektörer har så stor erfarenhet av arbetsmiljö under bruksskedet. Det är därför viktigt att byggherren ser till att brukare och driftspersonal involveras i Bas-P-arbetet.
- **Projektörernas kompetens och erfarenhet:** Byggherren ska se till att alla projektörer har rätt arbetsmiljökompetens för sina uppdrag i byggprojektet, vilket innefattar även entreprenörens projektörer. För den kvarstående projekteringen handlar totalentreprenören oftast upp arkitekt och konstruktör (A+K), och totalentreprenörens installatörer handlar upp projekteringen för installationerna. Byggherrens organisation behöver tänka igenom hur byggherren ska se till att samtliga projektörer har tillräcklig arbetsmiljökompetens. *Exempelvis; ska totalentreprenören i sitt anbud beskriva vilka projektörer som avses upphandlas och verifiera deras arbetsmiljökompens eller ska byggherren godkänna föreslagna projektörer innan upphandling sker.*

2. Förutsättningar för Bas-U i byggskedet

Vilken organisation som utses till Bas-U – byggherrens egen organisation, en extern konsult eller huvudentreprenören - har betydelse för vilka förutsättningar som finns för att genomföra Bas-U-uppdraget. Entreprenadformen påverkar normalt inte vilken organisation som kan utses till Bas-U vid totalentreprenad eller utförandeentreprenad som genomförs som generalentreprenad. Vid delad entreprenad kan förutsättningarna däremot vara annorlunda, eftersom ingen enskild entreprenör nödvändigtvis har den samordnande ställning som krävs för uppdraget.

2.1. Totalentreprenad samt utförandeentreprenad som generalentreprenad

Vilken organisation brukar utses till Bas-U?
Vid totalentreprenad och generalentreprenad där huvudentreprenören ansvarar för genomförande, inklusive att handla upp och styra sina underentreprenörer, är det vanligt att huvudentreprenören utses till Bas-U. Men det är även möjligt att anlita en extern konsult som Bas-U eller att utse den egna organisationen som Bas-U (se 2.3.1-2.3.3).

2.2. Utförandeentreprenad som delad entreprenad

Vilken organisation brukar utses till Bas-U?
Det får enbart finnas en Bas-U i ett byggprojekt vid varje angiven tidpunkt. När flera delentreprenader utför arbete samtidigt behöver byggherren bedöma vilken aktör som har tillräckliga förutsättningar att samordna arbetsmiljöarbetet för hela byggprojektet under den givna tidsperioden. För att kunna utses till Bas-U krävs att den aktören som väljs har den rådighet över arbetsplatsen som behövs för att samordna arbetsmiljöfrågorna.

Vid delad entreprenad anlitar byggherren flera entreprenörer med separata avtal. En enskild entreprenör kan utses till Bas-U om denne har de faktiska förutsättningarna att samordna arbetsmiljöarbetet för samtliga berörda aktörer. Om ingen av entreprenören har tillräcklig rådighet över samordningen i byggprojektet behöver byggherren antingen utse sig själv eller en konsult till Bas-U (se 2.3.1 och 2.3.2).

2.3. Bas-U i byggherrens organisation, Bas-U hos extern konsult och Bas-U hos huvudentreprenören

Byggherren bör i varje enskilt fall analysera respektive alternativ för organisering av Bas-U utifrån projektets förutsättningar och säkerställa att eventuella utmaningar med respektive val kan hanteras innan beslut fattas. Nedan beskrivs hur de olika valen påverkar arbetet för Bas-U.

I figurerna beskriver de **lila pilarna kontraktsförhållanden** och de **gröna pilarna samarbeten inom arbetsmiljö**. Syftet är att synliggöra att för vissa samarbeten inom arbetsmiljö saknas kontraktsförhållanden. För att underlätta samarbetena behöver byggherren/beställaren tänka igenom vad som behöver förtydligas i förfrågningsunderlaget. Där avtal inte finns och samarbete behöver ske, behöver byggherren i egenskap av beställare se till att samarbetets förutsättningar beskrivs i avtal.

2.3.1. Förutsättningar för Bas-U i byggherrens organisation

Varför utser byggherren sig själv till Bas U?

- **Beslutsmandat:** Byggherren har mandat att ta beslut som får konsekvenser på både arbetsmiljö och ekonomi.
- **Tydlig involvering:** Byggherren blir mer involverad i projektet genom aktivt arbete på en mer detaljerad nivå.
- **Enklare dialog med intressenter:** Om projektet ska genomföras parallellt med pågående verksamhet kan handläggare Bas-U ha enklare tillgång till dialog med verksamheten.

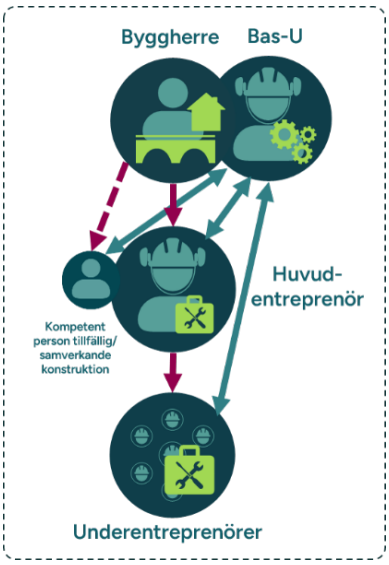

Viktigt att tänka på

- **Bas U är inte en del av produktionsorganisationen:** Byggherren i egenskap av Bas-U vet hur man avser bedriva byggarbetsmiljösamordningen och det behöver hen förmedla i sitt förfrågningsunderlag till huvudentreprenören, så de både själva inser vilka kraven är och även i sin tur kan förmedla relevanta delar vidare i sina förfrågningsunderlag till sina underentreprenörer. Det kan exempelvis handla om vilka ordnings- och skyddsregler m.m. som gäller, vilka av huvudentreprenörens forum som handläggare Bas-U ska medverka i (t.ex. morgonmöten och UE-möten), hur Bas-U avser bedriva gemensam skyddsverksamhet samt hur Bas-U involveras för att samordna rapportering och information från olyckor, tillbud och riskobservationer. Detta eftersom byggherren som Bas-U inte per automatik är en del av produktionsorganisationen med dess mötesstruktur och kommunikationsvägar. Bas-U saknar här huvudentreprenörens ”verktyg” för produktionsstyrning (till exempel produktionstidplan, APD-plan), vilket kan försvåra samordningen.
- **Dubbla roller inom byggherrens egen organisation:** Byggherren ansvarar även för att säkerställa att samordningsuppgifterna utförs i enlighet med gällande krav. Det är lämpligt att personen som utses till handläggare Bas-U är en annan person än den som utses till byggherrens representant. Detta då byggherrens representant har i uppdrag att kontrollera Bas-U:s förutsättningar och att Bas-U utför sina uppgifter.
- **Kompetens och erfarenhet:** Byggherren behöver säkerställa att den person i byggherrens egen organisation som utses till handläggare har den utbildning, kompetens och erfarenhet samt de förutsättningar såsom tid och resurser som krävs.

2.3.2. Förutsättningar för Bas-U hos en extern konsult

Varför utser byggherren en extern konsult till Bas-U?

- **Tydligt fokus**: Konsulten har ett renodlat arbetsmiljöuppdrag, vilket kan minska risken för lojalitetskonflikter mellan säkerhet och att leverera i enlighet med tidplan och budget.
- **Kompetens och erfarenhet:** Konsulter som återkommande genomför Bas-U-uppdrag har ofta gedigen erfarenhet av byggarbetsmiljösamordning samt god kunskap om Arbetsmiljöverkets föreskrifter och deras tillämpning.

Viktigt att tänka på

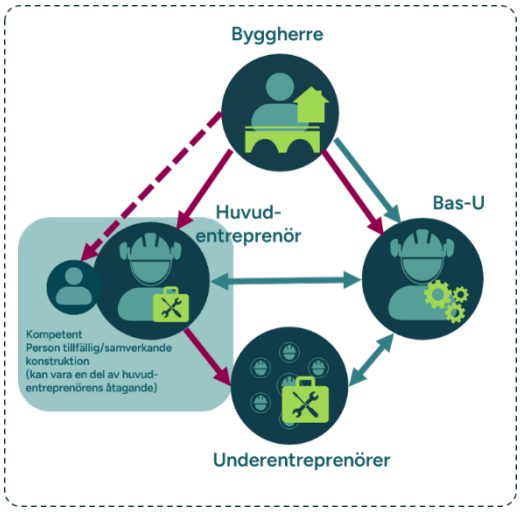

- **Bas-U ingår inte i produktionsorganisationen**: Då Bas-U inte är en del av huvudentreprenörens produktionsorganisation behöver byggherren involvera Bas-U i så god tid att det klargörs i vilka av huvudentreprenörens forum som handläggare Bas-U ska medverka i (t.ex. morgonmöten och UE-möten), hur Bas-U involveras i exempelvis i arbetet med produktionstidplan och APD-plan, hur Bas-U avser bedriva gemensam skyddsverksamhet samt hur Bas-U involveras för att samordna rapportering och information från olyckor, tillbud och riskobservationer.
- **Förfrågningsunderlaget till entreprenören behöver spegla hur Bas-U avser bedriva arbetsmiljöarbetet:** Byggherren behöver även involvera Bas-U i god tid så att byggherren i förfrågningsunderlaget till huvudentreprenören kan förmedla hur Bas-U avser bedriva byggarbetsmiljösamordningen inklusive kraven på entreprenörerna samt vilka ordnings- och skyddsregler som gäller. Förslagsvis kan detta genomföras genom att arbetsmiljöplanen är en del i förfrågningsunderlaget. Detta för att undvika att entreprenören får krav som upplevs mer omfattande än de som framgick i förfrågningsunderlaget.
- **Begränsad närvaro i mindre projekt:** Handläggare Bas-U ska finnas nåbar och normalt på plats när arbete pågår i byggprojektet. Att anlita en konsult i mindre projekt där tidsomfattningen av konsultens uppdrag inte möjliggör närvaro kan begränsa Bas-U:s möjlighet att agera, eller bli kostnadsdrivande.

2.3.3. Förutsättningar för Bas-U hos huvudentreprenören

Varför utser byggherren huvudentreprenören till Bas-U?

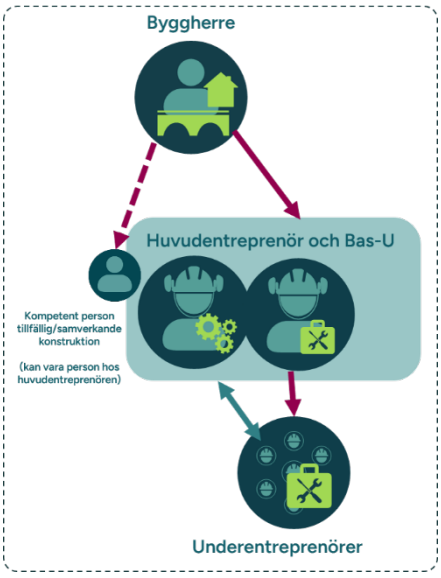

- **Integrerat arbetssätt:** Flera av de verktyg och mötesforum som används av huvudentreprenören för att planera och styra entreprenaden inkl. sina underentreprenörer, används även för att styra arbetsmiljöarbetet. Exempel på verktyg är produktionstidplan, APD-plan och avtal med underentreprenörer (arbetsmiljökrav är en del av avtalskraven). Exempel på mötesforum är produktionsmöten, startmöten med underentreprenörer, UE-möten och morgonmöten. Huvudentreprenören kan integrera flera av samordningsuppgifterna i sin planering och styrning, vilket kan underlätta för ett praktiskt genomförande av arbetsmiljöarbetet.
- **Kompetens och erfarenhet:** Huvudentreprenör som har återkommande Bas-U-uppdrag har ofta gedigen erfarenhet av byggarbetsmiljösamordning samt förfogar över personer med produktionskompetens och -erfarenhet.

- **Närvaro i projektet:** Handläggare Bas-U eller någon som hen tagit hjälp av för att genomföra Bas-U:s uppgifter är normalt på plats när arbeten pågår i byggprojektet.

Viktigt att tänka på

- **Tillräckliga resurser för Bas-U-uppgifter inom entreprenörens organisation:** Handläggare Bas-U och de personer som får till uppgift att utföra Bas-U-uppgifter behöver ha erforderligt med tid och resurser för Bas-U-uppgifterna, vilket byggherren behöver säkerställa. *Exempelvis kan byggherren ställa krav på att entreprenören beskriver vem som ska genomföra de olika Bas-U-uppgifterna, samt följa upp Bas-U:s förutsättningar under genomförandet.*
- **Målkonflikter i entreprenörens organisation:** Arbetsmiljön skulle kunna hamna i en intressekonflikt med produktionen, särskilt vid tidspress eller produktionsstörningar, om inte säkerhetskulturen är mycket stark. Byggherren bör be entreprenören beskriva hur denne avser hantera eventuell intressekonflikt, och byggherren bör ha detta i beaktande vid uppföljning och dialog med Bas-U.